

# OPINIONSSTÖDET FÖR KÄRNKRAFTEN NÅGOT FÖRSVAGAT

SÖREN HOLMBERG

## Sammanfattning

Den rekordstora opinionsförskjutningen i kärnkraftspositiv riktning valåret 2022 (plus 14 procentenheter) följdes 2023 av en mindre rekyl (minus 4 procentenheter). Förändring kan iaktas i de flesta sociala och politiska grupper och visar sig följa ett förutsebart mönster i enlighet med vad vi kallar *Rekylhypotesen*. Lättrörliga grupper med över genomsnittlig förändring åt det kärnkraftspositiva hållet 2022 svänger 2023, när Tidöpartiernas valpropaganda för kärnkraften inte är lika närvarande. Och omvänt, mer trögrörliga grupper uppåt för kärnkraften 2022 är också 2023 mer trögrörliga nedåt för kärnkraften. Dock, den mindre rekylen innebar inte att kärnkraftsanhängarnas opinionsförsprång minskade drastiskt. Andelen svenskar som långsiktigt vill använda kärnkraften är fortsatt klart större än andelen som vill avveckla kärnkraften, 50 procent mot 33 procent. Och kärnkraftsfrågan är fortsatt tydligt partipolitiserad med en minoritet bland oppositionens väljare (V/S/MP/C) som vill använda kärnkraften, mot en klar majoritet bland de regerande Tidöpartiernas väljare (L/KD/M/SD) som tvärtom vill använda kärnkraften i framtiden.

Valet 2022 blev ett kärnkraftsval. Opinionsen svängde mycket kraftigt över i kärnkraftspositiv riktning under valåret – från 40 procent 2021 som långsiktigt ville använda kärnkraften i Sverige till 54 procent 2022. Det är den största årliga opinionsförskjutningen sedan kärnkraften politiserades på 1970-talet. Kärnkraften uppfattades därtill som viktig och hamnade högt upp på väljarnas agenda. De borgerliga Tidöpartiernas opinionsbildning var mycket framgångsrik. De förordade en satsning på mer kärnkraft och vann röster på frågan när valet avgjordes (Holmberg, 2023; Holmberg m.fl., 2023).

Kärnkraftens mycket snabba och rekordstora opinionsförändring under intryck av de konservativa Tidöpartiernas skickliga valpropaganda reser frågan om förändringens stabilitet och varaktighet. Kvarstår det starka opinionsstödet för mer kärnkraft när propagandatrycket lättar upp efter valet? En förväntan – eller rent av hypotes – skulle kunna vara att efter det att opinionssvallvågen för en satsning på kärnkraft toppat vid valet 2022 kommer vi att få se en viss rekyl tillbaka i riktning mot det tidigare opinionsläget, det vill säga tillbaka till ett läge med ett något minskat stöd för mer kärnkraft.

Om en sådan rekyl kan noteras kan hypotesen vässas till så till vida att rekylen skall synas tydligast i sociala och politiska grupper där svallvågen för kärnkraften var som starkast, och vara mindre påtaglig i grupper där förändringen var svagare. Uttryckt något annorlunda förväntar vi oss att sociala och politiska grupper där väljarna var mer än genomsnittligt rörliga i kärnkraftspositiv riktning 2022, skall också 2023 vara mer än genomsnittligt rörliga tillbaka i mindre kärnkraftspositiv riktning. Väljare som är mer lättrorliga i en riktning när propagandan är stark, förväntar vi också vara mer lättrorliga tillbaka i andra ritningen när propagandan försvagas.

Denna förväntan kan vi kalla *rekylhypotesen*. Den förväntas enbart gälla när vi har att göra med stora och snabba opinionsförskjutningar, som den som inträffade i kärnkraftsfrågan 2022. Rekylhypotesen tror vi inte är verksam i mer ”normala” fall av mindre opinionsförändringar. Tanken är att rekylhypotesen skall verka i samband med extraordinärt snabba och stora opinionsförskjutningar, och då utöver och oberoende av andra faktorer som medverkar till att olika opinioner förändras. Den huvudsakliga ingrediensen som verkar tror vi är mediebevakning som kanaliserar opinionstrycket från debattörer och politiker. Annat konstant, minskar mediebevakningen, och därmed opinionstrycket, ökar sannolikheten för att rekylhypotesen kan verka.

Hypotesen, som såvitt känt inte har testats tidigare, kommer med hjälp av resultat från SOM-undersökningar före och efter valet 2022 prövas på ett 30-tal olika sociala och politiska grupper.<sup>1</sup> Men först, vad hände med det rekordstarka opinionsstödet för kärnkraften när väl valet 2022 var över? Kan vi se en rekyl tillbaka till ett något försvagat stöd för en satsning på kärnkraften i Sverige?

## **Fortsatt klar ledning för kärnkraftsanhängarna, men något försvagad jämfört med 2022**

Kärnkraften var mindre i fokus 2023 än under valåret 2022. Det syntes tydligt i media. I kommunikationsföretaget Retrievers mätningar förekommer ordet kärnkraft med olika varianter och sammanskrivningar 24 967 gånger år 2021 för att sedan öka drastiskt till 59 544 gånger valåret 2022 följt av en nedgång till 40 753 gånger 2023 (Retriever, 2024).<sup>2</sup> Opinionsstödet för kärnkraften uppvisar en liknande förändring med ett stöd på 40 procent 2021, upp till rekordresultatet 54 procent 2022 och sedan en svag minskning ned till 50 procent året efter valet.<sup>3</sup> Vi kan alltså notera en viss nedgång för stödet till kärnkraften när valrörelsens opinionstryck från Tidöpartierna blev mindre närvarande i media under 2023. En i sammanhanget obetydlig nedgång men dock i enlighet med vår hypotetiska förväntan. Vi kan alltså gå vidare och testa hypotesen om att relativt stora opinionssvängningar i positiv riktning för kärnkraften 2022 i olika social och politiska grupper skall följas av likaledes relativt stora svängningar åt andra hållet i riktning mot mindre stöd för kärnkraften efter valet.

Resultaten för SOM-institutets mätningar av kärnkraftsopinionen redovisas i tabell 1 och figur 1. De svarande har fått ta ställning till fyra olika förslag plus ett ingen åsikt-alternativ. Frågeställningen gäller om kärnkraften skall avvecklas eller användas i Sverige på lång sikt. Två förslag handlar om avveckling (snarast eller på lite längre sikt) och två om användning (i nuvarande omfattning eller bygga ut med fler reaktorer).

Slår vi samman de fyra förslagen i två grupper visar det sig att använda-förslagen hade ett mycket starkare stöd än avveckla-förslagen 2023, 50 procent jämfört med 33 procent. Men jämfört med valåret 2022 innebär det en viss minskning i stödet för använda-förslagen, från 54 till 50 procent, samtidigt som stödet för en långsiktig avveckling av kärnkraften stiger från 31 till 33 procent. Små förskjutningar men i hypotesens riktning om en förväntad rekyl när valårets opinionstryck för kärnkraft minskar efter valet. Andelen utan åsikt, som var rekordlåg valåret 2022 (15 procent), ökar också något när kärnkraften diskuteras och omtalas mindre efter valet (till 17 procent 2023).

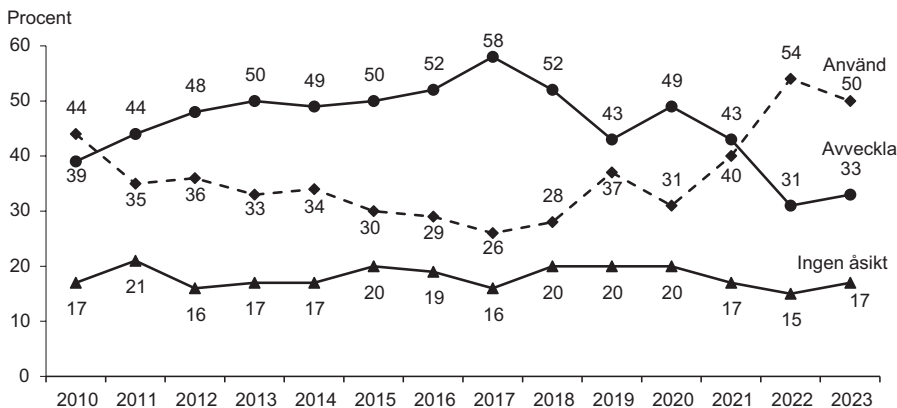
**Tabell 1** Åsikter om kärnkraftens långsiktiga användning i Sverige, 2010–2023 (procent)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Avveckla kärnkraften snarast	8	10	11	11	11	12	12	14	12	9	10	9	4	6
Avveckla kärnkraften, men utnyttja de kärnkraftsreaktorer vi har tills de tjänat ut	31	34	37	39	38	38	40	44	40	34	39	34	27	27
Använd kärnkraften och ersätt de nuvarande reaktorerna med som mest lika många nya som idag	27	24	25	23	25	22	19	17	17	23	19	20	23	22
Använd kärnkraften och bygg fler reaktorer än de nuvarande i framtiden	17	11	11	10	9	8	10	9	11	14	12	20	31	28
Ingen uppfattning/ej svar	17	21	16	17	17	20	19	16	20	20	20	17	15	17
Summa procent	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Antal svarpersoner	1 653	1 597	1 524	1 644	1 705	1 738	1 650	1 827	1 797	1 730	1 871	1 610	1 805	1 732

**Kommentar:** Frågan löd *Vilken är din åsikt om kärnkraftens långsiktiga användning som energikälla i Sverige?* följt av svarsalternativen i tabellen. De svarande ombads att endast välja ett alternativ. Mellan 2010–2019 användes samma fråga men med något andra svarsalternativ: *Avveckla kärnkraften snarast, Avveckla kärnkraften men utnyttja de 10 kärnkraftsreaktorer vi har tills de tjänat ut, Använd kärnkraften och ersätt de nuvarande reaktorerna med som mest 10 nya reaktorer samt Använd kärnkraften och bygg fler reaktorer än nuvarande 10 i framtiden.* Samtliga som fått frågan ingår i procentbasen.

**Källa:** Den nationella SOM-undersökningen 2010–2023.

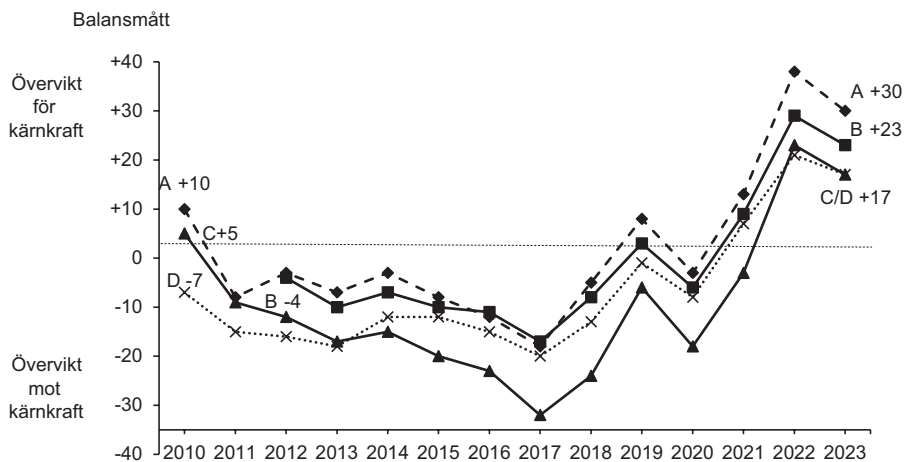
**Figur 1** Avveckla eller använd kärnkraften på lång sikt?  
Opinionsutvecklingen, 2010–2023 (procent)



**Kommentar:** Frågan löd *Vilken är din åsikt om kärnkraftens långsiktiga användning som energikälla i Sverige?* följt av svarsalternativen i tabellen. De svarande ombads att endast välja ett alternativ. Mellan 2010–2019 användes samma fråga men med något andra svarsalternativ: *Avveckla kärnkraften snarast*, *Avveckla kärnkraften men utnyttja de 10 kärnkraftsreaktorer vi har tills de tjänat ut*, *Använd kärnkraften och ersätt de nuvarande reaktorerna med som mest 10 nya reaktorer samt Använd kärnkraften och bygg fler reaktorer än nuvarande 10 i framtiden*. Samtliga som fått frågan ingår i procentbasen. Antalet svarspersoner varierade mellan 1 524–1 871 för de olika undersökningsåren. Kärnkraftsolyckan i Fukushima inträffade i mars 2011, ungefär ett halvår innan den nationella SOM-undersökningens mätning 2011.

**Källa:** Den nationella SOM-undersökningen 2010–2023.

Den svaga rekylen 2023 i stödet för kärnkraften kan även iakttas i tre andra frågor om kärnkraften i SOM-institutets undersökningar. De handlar om huruvida Sverige i framtiden ska satsa mer eller mindre på kärnkraft, om svenska folket mer allmänt är positiva eller negativa till kärnkraft respektive om Sverige på lång sikt bör avveckla kärnkraften.<sup>4</sup> Utfallet för samtliga dessa frågor, liksom för frågan i tabell 1, visar på en viss försvagning av stödet för kärnkraften. Dock i samtliga fall från en nivå med en klar övervikt för kärnkraftspositiva åsikter. Resultaten presenteras i form av balansmått i figur 2 där andelen positiva svar för kärnkraft har dragits ifrån andelen negativa svar. Balansmättet visar på en tydlig övervikt för ett positivt stöd för kärnkraften både valåret 2022 och eftervalåret 2023, ehuru ett något minskat stöd 2023. Hypotesen om en eftervalsrekyl förefaller få stöd i SOM-undersökningens samtliga fyra frågor om kärnkraftsopinionen.

**Figur 2 Stödet för kärnkraften bland svenska folket, 2010–2023 (balansmätt)**

- A. Andel satsa mer/satsa ungefär som idag minus andel satsa mindre än idag/helt avstå från energikällan.
- B. Andel mycket/ganska positiv till kärnkraft minus andel mycket/ganska negativ.
- C. Andel använd kärnkraft långsiktigt i Sverige minus andel avveckla kärnkraften.
- D. Andel dåligt förslag minus andel bra förslag på påstående frågan: *Sverige bör på lång sikt avveckla kärnkraften.*

**Kommentar:** Balansmätt beräknas genom att andelen dåligt förslag (eller motsvarande) dras från andelen bra förslag och varierar mellan -100 och +100. -100 innebär att samtliga svarar dåligt förslag, +100 att samtliga svarar bra förslag.

**Källa:** Den nationella SOM-undersökningen 2010–2023.

## Opinionsstöd för kärnkraften i olika sociala grupper

De mycket stora opinionsförskjutningarna i åsikterna om svensk kärnkraft under de senaste åren har inte i grunden förändrat mönstren i kärnkraftsopinionens samband med olika socioekonomiska variabler. Opinionsen har överlag blivit klart mer positiv till kärnkraft, men tidigare etablerade skillnader mellan olika sociala grupper kvarstår (se tabell 2). Kvinnor, personer under 30 år, lågutbildade och arbetare är minst positiva till långsiktig användning av kärnkraften. Mest positiva är män, medelålders personer, svarande med medelhög utbildning, högre tjänstemän och företagare. Mest tydlig är skillnaden mellan kvinnor och män. I SOM-undersökningen 2023 är 37 procent bland kvinnor mot 66 procent bland män för att använda kärnkraft långsiktigt i Sverige. En differens på 29 procentenheter.

Ett åsiktsmönster som dock förändrats något de senaste åren är stödet för kärnkraften på landsbygden jämfört med i storstäderna. Den kärnkraftspositiva vinden har blåst klart starkast på landsbygden sedan 2021. Idag är stödet för kärnkraft

starkare på landsbygden (56 procent) än i storstäderna (47 procent). Ett resultat som sammanfaller med kärnkraftspositiva Sverigedemokraternas (SD) framgång och kärnkraftsskeptiska Centerpartiets (C) tillbakagång på landsbygden i valet 2022 (Oscarsson m.fl., 2024).

### **Politiska mönster i synen på kärnkraften**

Skillnader i åsikter om kärnkraften mellan olika politiska grupperingar är klart större än åsiktsskillnaderna mellan olika demografiska och sociala grupper. Så har det alltid varit sedan kärnkraften politiserades under 1970-talet. Kampen om kärnkraftens vara eller icke-vara har beskrivits som en i huvudsak politisk strid, inte en strid mellan olika socioekonomiska grupper (Holmberg & Asp, 1984).

Idag är konflikten om kärnkraftens långsiktiga avveckling eller användning en klar vänster-högerfråga. Personer som står till vänster på den ideologiska skalan har en tendens att vilja avveckla kärnkraften medan personer till höger tvärtom vill använda den. I 2023 års SOM-undersökning är ”endast” 27 procent av svarande klart till vänster positiva till att långsiktigt behålla kärnkraften mot 83 procent bland klart högerinriktade personer – en skillnad på 56 procentenheter. Motsvarande differens var ännu något större valåret 2022 (63 procentenheter, se tabell 2). Opinionsrekylen 2023 har minskat differensen något jämfört med de rekordstora ideologiska skillnaderna mellan vänster och höger i kärnkraftsfrågan året dessförinnan. Sambandet mellan åsikterna om kärnkraftens användning eller avveckling och placeringen på den subjektiva vänster-högerskalan var +0,51 i SOM-institutets undersökning 2022. Ett år senare var korrelationen marginellt lägre, +0,47. Kampen om kärnkraften som opinionsmässigt inleddes som en konflikt på tvärs mot Sveriges traditionella vänster-högerstrid har idag blivit en tydlig vänster-högermotsättning (Korpi, 1980; Vedung, 1979; Holmberg, Westerståhl & Branzén, 1977; Holmberg, 2022). Denna förändring kunde även ses i den stora opinionsförskjutningen i kärnkraftspositiv riktning i samband med valet 2022. Det är dock inte enbart på ytterkanterna som skillnader råder. Även personer med något mindre extrema ideologiska positioner uppvisar tydliga differenser i synen på kärnkraften. Bland väljare ideologiskt något till vänster vill 35 procent använda kärnkraften mot 74 procent bland väljare något till höger – en differens på 39 procentenheter.

**Tabell 2 Andel som är för att kärnkraften används efter social och politisk grupptillhörighet, 2010–2023 (procent)**

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	Diff. 22–23
Samtliga	44	35	36	33	34	30	29	26	28	37	31	40	54	50	-4
Man	57	49	47	47	47	44	40	36	40	54	44	55	67	66	-1
Kvinna	31	23	25	19	22	18	19	14	16	20	20	26	42	37	-5
16–29 år	30	21	25	23	28	21	24	23	21	35	27	37	45	39	-6
30–49 år	41	36	34	35	34	28	31	23	27	36	34	41	51	54	+3
50–64 år	40	38	40	34	33	30	29	29	30	38	34	41	59	55	-4
65–90 år	49	40	40	34	36	33	30	24	30	37	29	40	56	49	-7
Lägutbildade	40	30	36	31	30	28	28	26	21	39	26	42	48	48	0
Medellåg	45	32	35	38	39	32	30	29	29	39	32	40	63	52	-11
Medelhög	44	40	37	32	36	27	29	23	32	36	36	41	57	55	-2
Högutbildade	47	40	37	32	31	28	30	23	28	35	33	43	49	51	+2
Arbetarhem	35	31	30	29	28	25	26	23	24	32	28	39	53	49	-4
Tjänstemannahem	55	41	40	35	36	32	32	26	29	39	35	40	53	52	-1
Högre tjänstemannahem	56	55	57	49	46	39	40	30	41	41	43	53	69	59	-10
Jordbrukarhem	43	25	26	25	35	21	13	19	19	36	23	38	57	49	-8
Företagarhem	50	38	52	36	46	38	34	37	39	54	40	52	64	63	-1
Landsbygd	40	32	35	32	32	30	20	29	22	40	32	43	60	56	-4
Tätort	42	32	39	38	34	31	26	22	27	35	33	45	62	54	-8
Stad	47	38	38	33	35	30	32	28	31	37	32	42	55	51	-4
Storstad	43	36	32	31	35	26	32	18	27	35	32	34	43	47	+4
Klart till vänster	22	22	18	20	11	9	13	15	10	19	12	16	25	27	+2
Något till vänster	27	26	28	23	25	17	16	14	17	23	23	25	39	35	-4
Varken vänster/höger	38	29	27	27	31	23	26	20	24	29	22	35	47	44	-3
Något till höger	58	43	52	45	47	43	39	33	39	47	45	58	72	74	+2
Klart till höger	70	60	67	58	56	56	60	54	53	65	62	74	88	83	-5
V	14	21	13	12	16	15	15	12	8	17	10	17	22	23	+1
S	33	29	27	25	26	16	20	17	18	25	20	26	41	38	-3
MP	13	10	18	11	8	8	2	13	7	14	18	11	12	17	+5
C	38	25	27	17	32	27	24	23	17	27	23	34	43	42	-1
FP/L	62	53	43	38	49	45	50	33	33	32	42	61	70	68	-2
KD	51	39	34	40	42	46	20	23	31	56	49	67	71	62	-9
M	63	51	58	53	53	39	43	35	49	55	45	62	80	75	-5
SD	63	54	50	49	49	53	48	50	50	55	55	66	81	79	-2
FI	-	-	-	-	-	12	0	5	11	-	-	-	-	-	-
Inget parti	24	21	16	20	24	25	19	19	20	28	23	25	43	43	0

**Kommentar:** Frågan löd *Wilken är din åsikt om kärnkraftens långsiktiga användning som energikälla i Sverige? följt av svarsalternativen Avveckla kärnkraften snarast, Avveckla kärnkraften, men utnyttja de kärnkraftsreaktorer vi har tills de tjänat ut, Använd kärnkraften och ersätt de nuvarande reaktorerna med som mest lika många nya som i dag, Använd kärnkraften och bygg fler reaktorer än de nuvarande i framtiden samt Ingen uppfattning.* Tabellen redogör för andelen som har angett något av "Använd"-alternativen. Under perioden 2010–2019 användes samma fråga men med något andra svarsalternativ: *Avveckla kärnkraften snarast, Avveckla kärnkraften, men utnyttja de 10 kärnkraftsreaktorer vi har tills de tjänat ut, Använd kärnkraften och ersätt de nuvarande reaktorerna med som mest 10 nya reaktorer samt Använd kärnkraften och bygg fler reaktorer än nuvarande 10 i framtiden.* Samtliga som fått frågan ingår i procentbasen.

**Källa:** Den nationella SOM-undersökningen 2010–2023.

Men allt handlar inte om vänster-höger. Kärnkraftskonflikten har ända sedan början på 1970-talet även haft ett samband med människors åsikter i miljöfrågor. Kärnkraftsmotståndare har tenderat att vara mer intresserade av miljön medan kärnkraftsförespråkare varit mindre miljöengagerade. Ett dylikt mönster kan fortfarande iakttas i SOM-undersökningen 2023. En majoritet bland personer som har ett mycket stort intresse för miljöfrågor vill långsiktigt avveckla kärnkraften (56 procent). Bland personer som uppger att de inte alls är intresserade av miljöfrågor är åsikterna om kärnkraften helt annorlunda. Bland dem vill endast sex procent avveckla kärnkraften. En grön inställning i miljöfrågan samvarierar med motstånd mot kärnkraft. En gråare miljöattityd tenderar tvärtom att vara kopplad till en mer positiv syn på kärnkraften.<sup>5</sup>

Sambandet mellan grön miljöåsikt och motstånd mot kärnkraft återfinns också när det gäller klimatfrågan mer specifikt. Resultaten i SOM-undersökningen 2023 demonstrerar tydligt att ju oroligare människor är för utvecklingen av jordens klimat desto *mindre* är de positiva till kärnkraft. Bland svarande som uppger sig vara mycket oroade för förändringar i klimatet förordar 46 procent att kärnkraften långsiktigt avvecklas. Motsvarande andel är endast 6 procent bland människor som anger att de inte alls är oroade för klimatförändringar. Kärnkraftsanhängarnas argument att kärnkraften behövs för att hålla tillbaka jordens uppvärmning har hittills inte bitit bra bland klimatoroliga personer. De vill hellre ha förnybara energikällor framför kärnkraft.<sup>6</sup>

Dock, det allra tydligaste sambandet med svenska folkets åsikter om kärnkraften har inte olika ideologiska förhållningssätt. Det har väljarnas partisympatier. Partitillhörighet har ända sedan 1970-talet och folkomröstningen 1980 varit en mycket viktig faktor som bidragit till att forma människors ställningstagande i kärnkraftsfrågan (Holmberg & Asp, 1984). Graden av partipolitisering var mycket påtaglig redan i det första kärnkraftsvalet 1976. Mätt med hjälp av sambandsmåtten eta var kopplingen 0,47 på en skala som kan variera mellan 0,00 och 1,00. Ju högre värde desto starkare samband. Graden av partipolitisering bland väljarna förblev sedan på ungefär samma nivå fram till valet 2022 då sambandet mellan kärnkraftsåsikt och partipreferens ökade till 0,54.

Den rekordhøga partipolitiserings försvagades dock något 2023. Opinionsrekylen nedåt för kärnkraften innebar att sambandet mellan åsikt och partisympati minskade något, ned till 0,52; en i sammanhanget mycket liten förändring. De sedan tidigare kända sambanden mellan vänster-högerideologi och kärnkraftsåsikter respektive mellan partisympatier och kärnkraftsåsikter förändrades inte. De återfinns tydligt noterbara även 2023 (se tabell 2).

Som vi såg tidigare är personer klart till vänster påtagligt mindre positiva till att långsiktigt använda kärnkraften (27 procent) än personer klart till höger (83 procent). Åsiktsskillnaderna är lika drastiska mellan väljare med olika partisympatier. Bland sympatisörer med Vänsterpartiet och Miljöpartiet vill endast 23 respektive



17 procent använda kärnkraften. Motsvarande resultat för sympatisörer med Moderaterna och Sverigedemokraterna är 75 och 79 procent.

Kärnkraftsopinionen 2023 är fortsatt klart strukturerad av väljarnas vänsterhögerideologi och partisympati. Därtill återfinns också en tydlig åsiktsskillnad mellan väljare som sympatiserar med något oppositionsparti och väljare som stödjer något av de regerande Tidöpartierna. Bland oppositionspartiernas anhängare är det i samtliga fall minoriteter som vill använda kärnkraften långsiktigt – för Vänsterpartiet 23 procent, för Socialdemokraterna 38 procent, för Miljöpartiet 17 procent och för Centerpartiet 42 procent. Motsvarande resultat för Tidöpartiernas sympatisörer är helt annorlunda. Bland dem är det genomgående klara majoriteter som önskar använda kärnkraften långsiktigt – för Liberalerna 68 procent, för Kristdemokraterna 62 procent, för Moderaterna 75 procent och för Sverigedemokraterna 79 procent. Ett mycket tydligt polariserat opinionsläge. Femtio år efter det att kärnkraften politiserades i Sverige pågår fortfarande kampen.

## **Rekylhypotesen prövad**

Rekylhypotesen får mer empiriskt stöd än icke-stöd när vi prövar den på opinionsförändringarna i kärnkraftsfrågan i ett 30-tal sociala och politiska grupper mellan förvalåret 2021, valåret 2022 och eftervalåret 2023. Bland samtliga svarande i SOM-undersökningen 2023 minskade stödet för kärnkraften med fyra procentenheter jämfört med resultatet 2022. Denna rekyl nedåt skall enligt hypotesen vara mest påtaglig i grupper där stödet för kärnkraften ökade mest 2022 jämfört med 2021. Mer rörliga väljare uppåt för kärnkraften 2022 förväntas också vara mest rörliga nedåt 2023. Lättrörlighet åt ett håll under valet skall enligt hypotesen följas av lättrörlighet tillbaka åt andra hållet när valet är över.

Hypotesen testas för de 33 olika sociala och politiska grupper som studeras i tabell 2. Vi undersöker om opinionsförändringarna i stödet för kärnkraften från 2021 till 2022 respektive från 2022 till 2023 var under eller över genomsnittet för alla svarande. Om förändringarna var över snittet 2021–2022 förväntar vi oss att förändringarna 2022–2023 också skall vara över snittet. Och omvänt om opinionsförskjutningen 2021 till 2022 var under genomsnittet är hypotesen att förändringen 2022 till 2023 även då skall vara under genomsnittet.

Antalet svarande i flera grupper är begränsat och opinionsförskjutningarna ofta endast någon eller några procentenheter, vilket gör resultaten statistiskt osäkra. Konventionella signifikanstester visar i de flesta fall på insignifikanta förändringar. Men vår prövning gäller inte opinionsförändringar i var och en av våra 33 grupper, utan hur mönstret ser ut sammantaget för alla 33 grupperna. Och då kan hypotesen få ett stöd om förändringarna i de allra flesta fall (om än statistiskt osäkra var och en) går i hypotesens riktning eller åtminstone inte falsifierar hypotesen.

På detta sätt prövad visar resultaten att i 14 fall av 33 stämmer våra förväntningar fullt ut. I ytterligare sex fall falsifieras inte hypotesen när något resultat befinner sig

exakt på genomsnittet. Alltså summa 20 fall som inte falsifieras av vår prövning (61 procent). Antalet fall som klart går emot hypotesen är sex (18 procent). I dessa fall följs opinionsförändringar över eller under genomsnittet av opinionsförskjutningar under respektive över snittet. Resterande sju fall kan diskuteras hur de skall bedömas. De utmärks alla av att kärnkraftsopinionen 2023 inte blev mindre positiv. Den blev i stället något mer positiv än 2022.

Men sammantaget alltså ett visst stöd för rekylhypotesen, även om de flesta enskilda opinionsförändringar är statistiskt osäkra. Åren 2021–2023 skedde i olika sociala och politiska grupper klart fler kärnkraftspolitiska opinionsförändringar i enlighet med rekylhypotesen än enligt något annat motsatt opinionsförändringsmönster.

### Lättrörliga åsikter i kärnkraftsfrågan

Om vi mer konkret ser på opinionsströmmarna i kärnkraftsfrågan åren 2021 till 2023, som de framgår i tabell 2, visar det sig att kärnkraften fick ett ökat stöd i alla 33 undersökta grupper mellan 2021 och 2022. Förändringarna var mindre och mer varierade mellan 2022 och 2023. I 24 fall minskade stödet för kärnkraften något, i två fall förblev åsikterna stabila och i sju fall ökade stödet. Mest minskade kärnkraftsstödet bland personer med medelhög utbildning, bland personer i mindre tätorter, bland högre tjänstemän, bland jordbrukare och bland sympatisörer till Kristdemokraterna. Mest påtagliga exempel på de avvikande fallen med ett ökat stöd för kärnkraften är storstadsbor och anhängare till Miljöpartiet.

Ser vi på vilka grupper som tydligast förändrade sina kärnkraftsåsikter i enlighet med rekylhypotesen och uppvisade en kärnkraftspositiv åsiktsförändring över genomsnittet 2022 följd av en likaledes över snittet opinionsförskjutning 2023, men nu åt det andra mer kärnkraftsnegativa hållet återfinner vi personer med medellåg utbildning, högre tjänstemän, jordbrukare och boende i mindre tätorter, men också kvinnor och sympatisörer till Moderaterna. Bland de grupper som också förändrade sina åsikter enligt rekylhypotesen men omvänt i den meningen att de 2022 försköts mindre åt det kärnkraftspositiva hållet än genomsnittet för att sedan 2023 också ändra åsikter mindre åt det kärnkraftsnegativa hållet än snittet återfinns män, företagare och anhängare till Liberalerna men också anhängare till Centerpartiet.

En intressant fråga som inte skall analyseras i detta sammanhang är hur vi kan förstå/förklara skillnaderna mellan de grupper som förändrar sina kärnkraftsåsikter enligt rekylhypotesen genom att vara mer lättrörliga än genomsnittet (högre tjänstemän och kvinnor till exempel) och de som förändrar sina åsikter genom att vara mer trögrörliga än snittet (män och liberaler till exempel).<sup>7</sup> Det är en frågeställning som vi överlämnar till framtida opinionsforskare, med mementot att rekylhypotesen med fördel även kan prövas på andra sakfrågor, på andra snabba och stora opinionssvängningar, i andra nationella sammanhang och för andra tidsperioder än vad vi studerat när det gäller kärnkraft i Sverige åren 2021–2023.

## Noter

- <sup>1</sup> Ett tack till Richard Karlsson för bra diskussioner om rekylhypotesen och för dataanalyser. Ett tack också till Saga Persson för hjälp med praktiskt arbete.
- <sup>2</sup> I Retrievers mätning 2020, då stödet för kärnkraften var lägre, förekom ordet ”kärnkraft” endast 13 950 gånger i nyhetsmedia.
- <sup>3</sup> Övriga energislag kan inte noteras för några större förändringar i opinionsstödet i SOM-undersökningen 2022 (se Axelsson & Holmberg, 2024). Den omfattande debatten om elpriserna i valrörelsen 2022 fick med andra ord inte som effekt att alla energislag fick ett ökat opinionsstöd. Det var enbart kärnkraften som mycket tydligt fick ett klart ökat stöd i folkopinionen.
- <sup>4</sup> I SOM-undersökningen 2023 ställdes även en fråga om små modulära reaktorer (SMR). Frågan lød *Vilken är Din åsikt till satsningar på att bygga flera så kallade små modulära kärnkraftsreaktorer?* Resultatet blev följande: *Mycket positiv* 18 procent, *Ganska positiv* 19, *Varken positiv eller negativ* 15, *Ganska negativ* 8, *Mycket negativ* 12 samt *Ingen uppfattning/ ej svar* 28 procent. Samtliga respondenter ingår i procentbasen. Utfallet indikerar en övervikt för en positiv inställning till en SMR-satsning (37 procent mot 20 procent), om än inte ett majoritetsstöd. Andelen utan uppfattning eller som svarat varken/eller är hög i denna fråga i kärnkraftsdebatten (43 procent). Övervikten för kärnkraften (+17 procentenheter) är dock på samma nivå som för alternativ C och D i figur 2. Opinionsen i SMR-frågan ligger i linje med övriga kärnkraftsfrågor 2023 med övervikt för en kärnkraftspositiv attityd.
- <sup>5</sup> Korrelationen (r) mellan intresse för miljöfrågor och inställning till kärnkraften var +0,30 år 2022 och +0,26 år 2023.
- <sup>6</sup> Korrelationen mellan graden av oro för klimatet och åsikt om kärnkraften var +0,40 valåret 2022 mot +0,37 år 2023. Ett något försvagat samband, precis som för miljöfrågan mer allmänt (se not 1).
- <sup>7</sup> De fall där rekylhypotesen inte får stöd är naturligtvis också intressanta. Det gäller i vår studie till exempel de yngsta mellan 16–29 år som mellan 2021–2022 förändrade sina kärnkraftsåsikter mindre åt det kärnkraftspositiva hållet än genomsnittet, men som sedan mellan 2022–2023 ändrade sig mer än snittet – inte mindre som hypotesen förutser – åt det kärnkraftsnegativa hållet. Dock med tanke på de ofta små urvalsgrupperna och de likaledes små procentdifferenserna blir alla resultat mycket känsliga när det gäller statistisk säkerhet.

## Referenser

- Axelsson, S., & Holmberg, S. (2024). *Svenska folkets åsikter om energi och kärnkraft* (Rapport för Energimyndigheten). SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Holmberg, S. (2022). Ständigt denna kärnkraft. I U. Andersson, H. Oscarsson, B. Rönnerstrand & N. Theorin (Red.), *Du sköra nya värld*. SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Holmberg, S. (2023). Ännu ett kärnkraftsval. I U. Andersson, P. Öhberg, A. Carlander, J. Martinsson & N. Theorin (Red.), *Ovisshetens tid*. SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Holmberg, S., Westerståhl, J., & Branzén, K. (1977). *Väljarna och kärnkraften*. Publica.
- Holmberg, S., & Asp, K. (1984). *Kampen om Kärnkraften*. Publica.
- Holmberg, S., Näsman, P., Oscarsson, H., Pettersson, M., & Tryggvason Oleskog, P. (2023). *Väljarna avgör*. Sveriges Television.
- Korpi, W. (1980). Kärnkraften och politikens dimensioner. *Sociologisk forskning*, 3–4.
- Oscarsson, H., Bäckstedt, F., Cederholm Lager, A., Karlsson, R., & Solevid, M. (2024). *Väljarna och valet 2022*. Valforskningsprogrammet vid Göteborgs universitet.
- Retriever (2024). *Mediearkivet*. Stockholm.
- Vedung, E. (1979). Kärnkraften ger ny blockbildning i politiken. *Tvärsnitt*, 1.